

Helle Ravn og Peter Dragsbo, *Havebyen*, Forlaget Historika/Gads Forlag A/S 2017, 304 sider, ill., ISBN 978-87-93229-69-3, vejl. pris 349,95 dkk.

Havebyen er et begreb, der har været anvendt gennem mange år og som mange egentlig ikke kender den præcis definition på, eller hvor ideerne til havebyerne stammer fra. Mange tænker, at det er et område med grunde med huse, der er omgivet af have. Så enkelt hænger det dog ikke sammen. Helle Ravn og Peter Dragsbo – begge etnologer med lange museale karrierer bag sig – har udgivet bogen og oversigtsværket "Havebyen". Deres forudsætninger er som kulturhistorikere henholdsvis at være haveekspert og byudviklingseksperter. Derudover er de gift med hinanden og har gennem mange år arbejdet sammen om at undersøge og formidle bl.a. udviklingen i beboelsesmønstre med referencer til udlandet. Denne bog er ingen undtagelse. Den danske variant af havebyen bliver belyst i henholdsvis engelsk, tysk og i nogen grad nordisk sammenhæng.

Industrialiseringen og ny infrastruktur med jernbanen muliggjorde bosætning i

byer, hvor borgerne gik på arbejde på fabrikker. Dette medførte nye boformer med endeløse rækker af små rækkehuse eller høje lejekaserner uden lys og luft. Arbejderklassen levede under kummerlige forhold med dårligt helbred, høj børnedødelighed og lav gennemsnitslevetid til følge. I England var der tradition for at anlægge modelbyer og for filantropi til tider med tilknytning til religiøse miljøer som kvækerne. En anden baggrund for at gøre noget ved arbejdernes boligforhold var angsten for socialisterne. I Tyskland gennemførte man med Bismarck i spidsen i 1880'erne en række love bl.a. en social lov.

Det var således filantroper, idealistiske industriherrer og byggeforeninger, der begyndte at bygge kvarterer med grønne anlæg omkring husene. Midt i dette opbrud udgav den engelske samfundsdebator Ebenezer Howard i 1898 sit banebrydende værk *Tomorrow. A Peaceful Path to Real Reform* med en vision om en haveby. Gennem udlægget med tre magneter forenes by og land til en ny form for by, som han kalder by-land. Udover muligheden at benytte jernbanen som det primære transportmiddel mellem byer udmærker havebyen sig ved korte afstande mellem bolig og arbejde, selvforsyning og adgang til landlige omgivelser. Derudover blev til havebyerne knyttet forestillinger om fællesje af jorden, hvorved man ville undgå spekulationsbyggeri og høje priser på boliger og bygninger.

Disse radikale løsninger blev ikke gennemført. I Danmark var man heller ikke indstillet på at flytte større arbejdspladser ud af de store byer. Til gengæld opstod sta-

tionsbyerne og et finmasket net af jernbaner over hele landet efter indførelsen af næringsfriheden i 1857. De mange nye byer fik et noget tilfældigt præg, og i Danmark begyndte man i starten af 1900-tallet at kigge til England til havebyerne for at skabe en regulering og hjælp til at bygge pæne huse. I Verdenskrig sinkede denne udvikling, men Bedre Byggeskik med deres tegnehjælp fik indflydelse på udvikling af hele kvarterer og en stribe arkitekter og samfundsstøtter involverede sig i etableringen af havebykvarterer.

Det blev nemlig til, at det nærmere var kvarterer og enkeltstående boligforeninger, der etablerede sig som havebyer. Ravn og Dragsbo gennemgår de væsentligste havebyer i Danmark, der fortrinsvis ligger i hovedstadsområdet og i Odense. Mange af disse byggerier har i dag ikonisk status; Grønsdalsvænge i Københavns Kommune, Den hvide By på Frederiksberg eller Gerthasminde i Odense og Rosnæs i Nakskov viser eksempler på, hvordan byggerierne er blevet etableret og har udviklet sig. Beskrivelserne følger samme skabelon, der gør det muligt at læse enkeltafsnit og koncentrere sig om de kvarterer, der har særlig relevans for læseren. Man præsenteres for, hvilken kreds af mennesker, der har stået bag anlæggelsen, hvilken finansieringsform de har brugt, hvem der flyttede ind, og hvordan udviklingen i beboersammensætningen siden har været og hvilke ændringer, der er sket med bygningerne. Havebyerne var fortrinsvis boliger til småårsfolk, der med tiden er blevet udvidet eller er blevet moderne, som Studiebyen i Gentofte vidner om.

Bogen koncentrerer sig om de enkelte boligforeninger og omtaler i mindre grad sammenhæng med det øvrige samfund. Til gengæld gennemgås havebytankerne i forhold til den byudvikling, der har kendetegnet det 20. århundrede med udstrakt byplanlægning. Blandt det engelske byer, der præsenteres, er Letchworth som den første engelske haveby, som er blevet udvidet flere gange. I Tyskland har havebyerne været fastholdt og udviklet og det vidner om, at dens idealer har kunnet indlemmes i de socialistiske tanker, som man oprindeligt også forsøgte at begrænse. I Danmark har tegnestuer som Vandkunsten ladet sig inspirere af havebyerne og bygget tæt – lav boliger siden 1970'erne.

Haverne får deres eget afsnit i bogen, men er også tilstede i alle afsnit, som et grundlag for hele denne boligform. Derudover har forfatterne overvejelser om, havebyernes relevans fremover. Den stærke identitet og fællesskab blandt beboerne samt helhedspræget i byggeriet og de oprindelige tanker bag boligerne er faktorer, der også i dag medvirker til velfungerende havebykvarterer. Bosætningsmønsteret i Danmark er under forandring. Det øger presset på funktionsbyer, på de større provinsbyer og på hovedstadsområdet med højere boligpriser og muligt ønske om at ændre sin bolig til følge. Her bliver et kendskab havebyer særdeles relevant.

Bogen er udgivet med støtte fra en lang række fonde, hvilket har gjort det muligt at udstyre bogen med mange nye farvefotografier. Langt de fleste fotografier er taget af forfatterne, hvilket vidner om, at de har besøgt de beskrevne havebyer og

ved selvsyn oplevet byer og omgivelser i henholdsvis Danmark og udland. Derudover er bogen udstyret med en lang række historiske fotografier, tegninger af grundplaner for husene og kort, der bidrager til at forstå den udvikling og forandring i de præsenterede havebyer gennem tiden er gennemgået. Det giver bogen en bredere læserskare, da denne både kan blive læst som en fagligt velfunderet undersøgelse og som en "coffeeable" book. I begyndelsen af bogen gennemgås kriterierne for udvælgelse af eksemplerne vist i bogen, der bygger på fælles udtryk og identitet i de enkelte havebyer eller havebykvarterer. Der savnes dog en fremlæggelse af de kvalitative metoder, som de to forfattere har benyttet i forbindelse med deres feltarbejde ligesom det i præsentation af overvejelser om grimt og smukt til tider kan være vanskeligt af se om, det er forfatterens egne præferencer, de giver udtryk for. Til gengæld er de lette at genkende, da begge forfattere flere gange på fotografierne optræder i samtale med beboere i de besøgte havebyer. Indirekte får læseren dog en forståelse af arbejdsmetoden. Med de valgte grundplaner, kort og omtaler af undersøgelser i havebyforeningernes arkiver og samtaler med beboerne, bliver læseren indført i forfatterens metoder. Derudover er bogen udstyret med litteraturliste og med et fyldigt noteapparat, der kan give den interesserede fagperson eller beboer i en bolig i en haveby mulighed for selv at fortsætte undersøgelse.

Lene Skodborg